

ZUZANA ZELINOVÁ, ANDREJ KALAŠ:

Hesiodov svet vo veršoch

Bratislava: IRIS, 2022, 236 s.

Kniha *Hesiodov svet vo veršoch* ponúka prvý slovenský preklad Hesiodovej básne *Theogónia* a zároveň predstavuje súbor statí k Hesiodovmu životu a dielu – jednému z najvýznamnejších gréckych básnikov (spolu s Homérom). *Theogónia*, alebo v preklade autorov *Pôvod bohov*, je básnickým dielom o vzniku a genealógii bohov, poskytujúcim základ mytologickej tradícii, ktorá pretrvala mnoho storočí po Hesiodovi a na ktorú nadväzovali grécki aj rímski autori.

Hesiodova *Theogónia* ovplyvnila celú starogrécku kultúru tým, že jej po prvýkrát ponúkla systematicky usporiadanú genealógiu bohov. Hesiodos sa pokúsil do už existujúceho panteónu početných gréckych bohov pridať aj tých, ktorých Homér nepoznal, respektíve na nich zabudol, pretože ich uctievali aj jednoduchí ľudia. Hesiodos neovplyvnil len grécky mýtus, ale aj rítus, teda praktickú časť antického náboženstva. *Theogónia* umožnila starým Grékom naučiť sa, ako správne vykonávať bohom obety a podnietila ich k vytváraniu predstáv o posmrtnom živote – teda o odmene alebo o treste, ktorý ich po smrti bude čakať. Zároveň význam Hesiodovej *Theogónie* nespočíva len v ovplyvnení každodennej gréckej kultúry, ale aj filozofie a teoretického myslenia.

Obsah knihy je rozdelený na dve veľké časti – state venované problematike Hesiodovho života, diela, jeho významu pre neskoršiu tradíciu či jeho vzťah s inými mysliteľmi (Homér, Platón), a na samotný vedecký preklad Hesiodovej básne. *Theogónia* sa k slovenskému čitateľovi dostáva prvýkrát v slovenskom jazyku. Význam knihy preto spočíva aj v tomto prvenstve slovenského prekladu, ktorý doposiaľ absentoval, čo je až prekvapujúce, ak zohľadníme tvrdenie, že podľa niektorých bádateľov je Hesiodos autorom, ku ktorému siahajú korene celej západnej myšlienkovvej, ale aj filozofickej tradície.

Prvá časť monografie je členená na deväť kapitol, pričom tento počet nie je náhodný, ale symbolicky korešponduje, ako samotní autori prezrádzajú, s počtom Múz, ktoré Hesioda inšpirovali k básnickej činnosti. V nasledujúcom texte sa primárne zameriame na vybrané state z prvej časti knihy, v ktorých autori predkladajú zaujímavé súvislosti aj v širšom kontexte antického gréckeho myslenia.

Prvé tri kapitoly (*Hesiodov život*, s. 11 – 19, *Hesiodov kult a nástupníci*, s. 20 – 23, a *Hesiodove básne*, s. 24 – 31) predstavujú akýsi exkurz do problematiky Hesiodovho života a diela. Podobnú funkciu plní aj kapitola venovaná *Theogónii* (*Hesiodova Theogónia – základná štruktúra diela*, s. 67 – 74). Ak hovoríme o úvodnej funkcii týchto kapitol, rozhodne tým nemyslíme, že tieto kapitoly sú svojim obsahom strohé alebo zotrúvajúce takpovediac „pri povrchu problematiky“.

Práve naopak, čitateľa oboznamujú s celou škálou problémov a tém súvisiacich s Hesiodovým dielom, pričom autorské duo, Zuzana Zelinová a Andrej Kalaš, adekvátne reaguje na významné interpretácie týkajúce sa Hesiodovho myslenia, rozpracúvajú ich a predkladajú aj samostatné tvorivé závery. Úvodná funkcia tohto textu spočíva v tom, že – v kontexte druhej časti knihy venovanej *Theogónii* – predmetné kapitoly pripravujú čitateľa k hlbšiemu pochopeniu autora aj samotného diela.

Kapitola *Vzťah Hesioda a Homéra* sa zaoberá jednak otázkou periodizácie života oboch básnikov, ako aj podobnosťami medzi ich jednotlivými dielami. Napriek tomu, že neexistuje úplný konsenzus bádateľov v tom, ktorý z dvojice básnikov bol starší – autori knihy uvádzajú argumenty v prospech aj neprospech tézy o tom, že Homér bol starší od Hesioda – zdôrazňujú nezameniteľný význam oboch básnikov v širšom kontexte antického gréckeho náboženstva, kultúry a výchovy. Paralely medzi ich myslením spočívajú v predstavách o usporiadaní sveta. U oboch je svet usporiadaný symetricky a zároveň je prítomný prvopočiatok, z ktorého všetko vzniklo, a tým je Okeános (svetové vodstvo).

V kontexte kozmogonických predstáv Homéra a Hesioda sa javí dôležitou témou knihy aj obraz Hesioda ako filozofa v opozícii k tradičnému obrazu básnika. Autori presvedčivo argumentujú, že Hesiodova theogónia je kozmogóniou, pretože Hesiodove božstvá predstavujú v skutočnosti kozmické sily (s. 39). Týmto spôsobom je možné Hesioda spojiť s predsokratovskými filozofmi, ktorí hľadali prvotné príčiny vzniku sveta, a tak ho chápať ako filozofa, ktorý vysvetľuje vznik a usporiadanie sveta básnickým spôsobom.

Ďalšou z tém, ktoré jednoznačne rezonujú celou prácou je aj identifikácia a zdôvodnenie významu Hesioda a jeho básnického diela pre ďalšie generácie filozofov. Pozornosť je sústredená na skúmanie vzťahu Hesioda a Platóna (*Platón a Hesiodos*, s. 43 – 66). Autori argumentujú, že Hesiodos ovplyvnil Platónovo myslenie na úrovni spoločenského a svetového usporiadania. Na podporu tohto tvrdenia uvádzajú paralely v myslení oboch autorov, ako je napríklad úloha mýtu v ich dielach či vznik sveta z počiatku – u Platóna je to idea, u Hesioda Chaos. Najvýznamnejšou podobnosťou v dielach oboch autorov je význam Erosa ako božstva, ktoré spája ľudský a božský svet.

Prvú časť knihy uzatvára *Mýtus o Pandore, alebo Hesiodov pohľad na ženy* (s. 85 – 96), v ktorom autori polemizujú s interpretačnými líniami mýtu o Pandore a zároveň vysvetľujú posun vnímania postavy ženy od Hesioda k neskorším mysliteľom. Jedna línia tvrdí, že mýtus o Pandore, ktorý nachádzame tak v *Theogónii*, ako aj v Hesiodových *Prácach a dňoch*, hovorí o jeho mizogýnii. Na druhej strane nachádzame argumenty, na základe ktorých je možné stotožniť Pandoru s inými olympskými bohyňami, ktoré prinášajú ľuďom dobro.

Prejdime k druhej časti knihy, ktorá obsahuje samotný preklad *Theogónie*. Preklad má epickú formu aj napriek tomu, že v origináli je *Theogónia* didaktickou básňou písanou v hexametri, s celkovým obsahom až 1022 veršov. Autorské rozhodnutie zvoliť pre preklad epický formát je podporené cieľom uchopiť obsah čo možno najexaktnejšie, a to na úkor formy. Výhodou tohto kroku je potom čitateľská ústretovosť, ktorá umožňuje lepšie pochopenie významu jednotlivých veršov pre bádateľov z akademickej obce – najmä z oblastí histórie filozofie, religionistiky či klasickej filológie, ale aj pre záujemcov z radov laických čitateľov, ktorí by sa prostredníctvom slovenského prekladu *Theogónie* chceli bližšie zoznámiť s Hesiodom a jeho tvorbou.

Theogónia alebo aj *Pôvod bohov* obsahuje grécky originál, filologický komentár vysvetľujúci jednotlivé pojmy a frázy, a potom samotný epický preklad jednotlivých veršov, doplnený o poznámkový aparát. Samotný preklad zo starogréckeho originálu budú vedieť odborne zhodnotiť skôr klasickí filológovia. Je potrebné však oceniť prehľadnosť, jasnú štruktúru textu, jeho dobrú čitateľnosť a poznámkový aparát, ktorý dopĺňa hlavný text o ďalšie súvislosti.

Na záver možno zhrnúť, že práca predstavuje okrem prekladu diela *Pôvod bohov* tiež systematický a ucelený komplex vedeckých štátí týkajúcich sa Hesiodovho života, diela a jeho významu z hľadiska dejín myslenia. Knihu možno odporučiť primárne akademickým pracovníkom, nakoľko niektoré state z prvej časti knihy môžu pre laického čitateľa pôsobiť až príliš erudovane – čo však z hľadiska výskumného zamerania publikácie nie je výčitkou. Platí to najmä pre state týkajúce sa skúmania vzťahu Hesioda s Homérom či Platónom. Tie sa vyznačujú vedeckou fundovanosťou a rozpracovaním niektorých problémov na takej úrovni, že ich pochopenie predpokladá vedecky vzdelaného čitateľa alebo čitateľa aspoň čiastočne zorientovaného vo filozofickej problematike či príbuzných oblastiach. Ostatné časti knihy, spolu s prekladom *Pôvodu bohov*, sú ústretové aj voči laickému čitateľovi, ktorý by si chcel rozšíriť obzory a spolu s autormi knihy uvažovať o subtilných problémoch, týkajúcich sa Hesiodovho života a diela.

To kniha autorského dua Zelinová a Kalaš umožňuje, pretože celkovo nemá ambíciu podávať hotové závery, a skôr čitateľovi predkladá rôzne interpretačné

možnosti, núti ho premýšľať o celej škále tém súvisiacich s hesiodovskou problematikou, no zaujatie konečného stanoviska k tej-ktorej problematike ponecháva do veľkej miery na čitateľovi.

Katarína Dženisa Rajtíková

Recenzia bola podporená grantovým projektom VEGA č. 1/0020/21 s názvom *Vývoj pojmu hanby v antickej a súčasnej morálnej filozofii s dôrazom na jej etické funkcie*.

Katarína Dženisa Rajtíková
Univerzita Komenského v Bratislave
Filozofická fakulta
Katedra filozofie a dejín filozofie
Šafárikovo nám. 6
814 99 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: rajtikova1@uniba.sk
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9203-0041>